

ΠΑΙΔΙ, ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Μαρία Τσάγκαρη, M.P.S.

Ψυχολόγος - ερευνήτρια

Δ/ση Οικογενειακών Σχέσεων

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού

Ελένη Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, Ph.D.

Ψυχολόγος - Διευθύντρια Δ/σης Οικογενειακών Σχέσεων

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού

Περίληψη

Το άρθρο αυτό αποτελεί μια σύντομη ανασκόπηση επιλεγμένων στοιχείων που αφορούν στην εξελικτική πορεία της θεώρησης για την παιδική ηλικία και στις διαδικασίες για την πραγμάτωση των δικαιωμάτων του παιδιού στο Ευρωπαϊκό κοινωνικό, πολιτικό και νομοθετικό γίγνεσθαι.

Επισημαίνεται ότι από κοινωνιολογικής άποψης ο όρος «παιδί» αναφέρεται στον κοινωνικό ρόλο ατόμων ηλικίας 0-18 ετών, ενώ ο όρος «παιδική ηλικία» σε μια κοινωνική ομάδα ξεχωριστή από αυτή των ενηλίκων.⁽¹⁾

Ιστορική Εξέλιξη

Κατά τους μεσαιωνικούς και μεταμεσαιωνικούς χρόνους (14ος - 17ος αιώνας) η παιδική ηλικία αποτελούσε μια μεταβατική περίοδο, χωρίς υπόσταση και ενδιαφέρον. Το παιδί ήταν ένα «εν δυνάμει» ον, το οποίο μελλοντικά θα εξελισσόταν σε ενήλικα, αλλά έως εκείνη τη στιγμή υπόκειτο στην απόλυτη δικαιοδοσία των μεγάλων.

Την κοινωνικοποίηση του παιδιού εξεσφάλιζε και ήλεγχε η κοινωνία, μέσω του θεσμού της «μαθητείας», απομακρύνοντας το παιδί από το οικογενειακό πλαίσιο, καθιστώντας το «ψευδο-ενήλικα» σε μια κοινωνία ενηλίκων εκπαιδευτικών.⁽⁴⁾

Από τα τέλη του 17ου αιώνα, η κοινωνία εισήλθε σε φάση βιομηχανοποίησης, η οποία επέφερε εξίσου σημαντικές αλλαγές στα ήθη.

Το παιδί έπαψε να ζει με τους ενήλικες και να μαθαίνει τη ζωή μέσα από τη συναναστροφή τους.

Η εμφάνιση του θεσμού του σχολείου ως του κατεξοχήν πλαισίου ηθικοπλαστικής εκπαίδευσης, εκτός οικογενειακής εστίας, αντικατέστησε τη μαθητεία και οδήγησε σταδιακά στη διαφοροποίηση και ειδίκευση των διαφορετικών ηλικιακών ομάδων.^(1,4)

Κατά τον 18ο αιώνα, το *παιδί* ως κοινωνικός ρόλος και η *παιδική ηλικία* ως ξεχωριστή κοινωνική ομάδα αναδύονται, αρχικά, μέσα στα πλαίσια της αριστοκρατίας. Η εμφάνιση του θεσμού των δημοσίων σχολείων στη Μ. Βρετανία, αποτελεί παράδειγμα της δημιουργίας ενός ειδικού θεσμού με στόχο την καλλιέργεια μιας ανώτερης τάξης. Οι νέες εκπαιδευτικές θεωρίες αντιμετώπισαν τα παιδιά ως αθώες υπάρξεις, οι οποίες απαιτούσαν προστασία από την κοινωνία των ενηλίκων, έτσι ώστε να προετοιμασθούν για τη φάση της ωριμότητας.

Ως τα τέλη του 19ου αιώνα, η έμφαση στην ηθική ανάπτυξη των παιδιών κατέστησε επιτακτική μια καινούρια νοοτροπία σε ό,τι αφορά στις γονεϊκές ευθύνες και τη σημασία της ιδιωτικής ζωής και του οικογενειακού πλαισίου για τη φροντίδα και διαπαιδαγώγησή τους.⁽¹⁾

Κατά τον αιώνα αυτό, παρουσιάστηκε ένα φαινόμενο «πόλωσης» της κοινωνίας γύρω από την οικογένεια και το επάγγελμα, οδηγώντας στην εξάλειψη της παλαιάς κοινωνικότητας, η οποία θεωρούσε το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο ως διδάσκαλο και επόπτη της εξέλιξης του παιδιού σε ενήλικα.⁽⁴⁾

Με την είσοδο στον 20ο αιώνα, παρατηρήθηκε μια αυξανόμενη έμφαση σχετικά με την απόδοση *κοινωνικών δικαιωμάτων* στα παιδιά, ως επέκταση της πολιτικοποίησής τους, ξεκινώντας με τα Βιομηχανικά Μανιφέστα της δεκαετίας του 1840, τα οποία προστάτευαν τα παιδιά από την ανεξέλεγκτη εργασιακή εκμετάλλευση.⁽¹⁾

Στον 20ο αι., αυτά τα δικαιώματα εξαπλώθηκαν για να συμπεριλάβουν τα δικαιώματα της εκπαίδευσης και της ευημερίας, οδηγώντας στην ουσιαστική αναγνώριση της παιδικής ηλικίας ως ξεχωριστής κοινωνικής ομάδας, καθώς και των παιδιών ως αυθύπαρκτων κοινωνικών όντων με εξειδικευμένες ανάγκες και ιδιαιτερότητες.

Παιδί, παιδική ηλικία και προστασία

Κατά τον Δανό κοινωνιολόγο Jens Qvortrup, η παιδική ηλικία έχει περιθωριοποιηθεί αριθμητικά, οικονομικά και πολιτικά και αυτό δεν οφείλεται σε ανευθυνότητα των γονέων. Οι γονείς αποφασίζουν, πλέον, να φέρνουν στον κόσμο ένα ή δύο παιδιά, έτσι ώστε να είναι σε θέση να τα φροντίσουν και να τα προστατεύσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.⁽⁵⁾

Τη μεταστροφή αυτή επιβεβαιώνει η πρόβλεψη του Eurostat (1991) που αναφέρεται σε προοδευτική μείωση της γεννητικότητας, με μέσο αριθμό 1,5 παιδιών ανά οικογένεια. Εφόσον συνεχισθούν οι σημερινοί ρυθμοί, μετά το έτος 2010, ο πληθυσμός θα μειώνεται σταθερά.⁽²⁾

Εξίσου αναπόφευκτη διαφαίνεται, πλέον, και η οικονομική περιθωριοποίηση της παιδικής ηλικίας, εφόσον δεν θεωρείται ως οικονομικά ενεργή και αποδοτική κοινωνική ομάδα, αντιμετωπίζοντας –σε σύγκριση με άλλες– δυσκολία επιβίωσης.

Σε πολιτικό επίπεδο η παιδική ηλικία περιθωριοποιείται, λόγω της αδυναμίας της να ασκήσει άμεση πολιτική πίεση αφού δεν διαθέτει πολιτική εκπροσώπηση. Ελάχιστοι ενήλικες, πολιτικοί και μη, ενδιαφέρονται άμεσα να υπερασπισθούν τις συνθήκες ευημερίας της παιδικής ηλικίας.

Εάν, λοιπόν, αποδεχθούμε ότι η πλειονότητα των ενηλίκων ενδιαφέρεται ειλικρινά για το συμφέρον της παιδικής ηλικίας, ενώ αυτή περιθωριοποιείται στο σύνολό της, τότε πρέπει να υπάρχουν σημαντικά κενά κατά τη χάραξη της κοινωνικής πολιτικής, η οποία επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα την κοινωνική αυτή ομάδα.⁽⁵⁾

Οι Maslow και Kelmer-Pringle επισημαίνουν ότι οι ανάγκες της παιδικής ηλικίας, οι οποίες αφορούν στην αρμονική ανάπτυξη και τη βαθμιαία κατάκτηση της αυτονομίας της, είναι η σιτοργή και η σταθερότητα, η απόδοση ευθυνών ανάλογων της ηλικίας και τα αισθήματα ασφάλειας, ενθάρρυνσης και αυτοεκτίμησης.

Συνήθως, τα αιτήματα της παιδικής ηλικίας εκφράζονται μέσω των ενηλίκων. Τα μεταφερόμενα, όμως, μέσω τρίτων αιτήματα «παραμορφώνονται» και, για να αντιμετωπισθεί κάτι τέτοιο, πρέπει εκείνοι που ασχολούνται με άτομα στην παιδική ηλικία να μπορούν να αποκωδικοποιήσουν και να ερμηνεύσουν τα λεκτικά και μη λεκτικά αιτήματα των παιδιών.

Οι απαντήσεις στα αιτήματα της παιδικής ηλικίας ποικίλουν, από *θεσμικές* που προτείνουν υπηρεσίες και ειδικοί, έως *μη θεσμικές* που αποκτούν ιδιαίτερη σημασία στις μέρες μας, όπως: η οικογενειακή αλληλεγγύη, η κοινωνική στήριξη σε επίπεδο γειτονιάς και κοινότητας, καθώς και οι δραστηριότητες *μη κυβερνητικών οργανώσεων* και άλλων φορέων.

Η πρόοδος στον τομέα της παιδικής προστασίας θα επιτευχθεί με καλό συντονισμό ανάμεσα στις υπηρεσίες και τους επαγγελματίες, καθώς και με βελτίωση και αποτελεσματική διάρθρωση ανάμεσα στις θεσμικές λύσεις και την κοινωνική στήριξη στα πλαίσια της κοινότητας.

Η παιδική ηλικία απειλείται ποικιλοτρόπως στα πλαίσια του σύγχρονου κοινωνικού γίγνεσθαι, μέσα από πράξεις ή παραλείψεις. Για αυτό το λόγο πρέπει να τεθεί ως ζήτημα μιας λειτουργικής προοπτικής, η οποία θα επιδιώξει έγκαιρα την εδραίωση προστατευτικών μηχανισμών ενάντια στις απειλές που επιβαρύνουν την ομαλή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη της ομάδας αυτής.

Η ικανοποίηση των αναγκών και αιτημάτων της παιδικής ηλικίας εμπλέκει θέματα θεσμικά και κοινωνικά. Η απευθυνοποίηση της οικογένειας και η ανεπάρκεια της κοινοτικής συμμετοχής εξηγούν το αυξανόμενο βάρος, το οποίο επωμίζονται, συχνά, οι επαγγελματίες στον κοινωνικο-προνοιακό τομέα. Πρόκειται για τάση των σύγχρονων κοινωνιών, να επιφορτίζουν τους επαγγελματίες αυτούς με σειρά προβλημάτων, τα οποία σχετίζονται με τη δυσλειτουργία μιας ολόκληρης κοινωνίας.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί και άλλοι επαγγελματίες πρώτης γραμμής του προνοιακού χώρου, όμως, δεν οφείλουν να επωμίζονται μονάχοι τους τις ευθύνες και την ασφάλεια του κοινωνικού συνόλου.⁽⁵⁾

Για το λόγο αυτό, οι κοινωνίες έχουν θεσμοθετήσει νομοθετικά κείμενα εθνικού, ευρωπαϊκού αλλά και διεθνούς χαρακτήρα, έτσι ώστε να υπάρχει ένα νομοθετικό και κοινωνικό πλαίσιο στήριξης των παρεμβάσεων φορέων και επαγγελματιών, το οποίο θα διευκρινίζει το ρόλο και τις ευθύνες των πολιτών.

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του Ο.Η.Ε. (1989)

Δύο είναι τα κινήματα, τα οποία μέσα από μια παράλληλη πορεία στοχεύουν στην προαγωγή της ψυχοσωματικής ευεξίας του παιδιού.

Το πρώτο κίνημα συνδέεται με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του Ο.Η.Ε. (1989). Πρόκειται για ένα σύνολο άρθρων, βασισμένων στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με στόχο τη νομική κατοχύρωση των βασικών δικαιωμάτων του παιδιού και του εφήβου στη ζωή και την επιβίωση, την ανάπτυξη και εξέλιξη, την προστασία και συμμετοχή.

Η υπογραφή της Σύμβασης από την πλειοψηφία των κρατών-μελών του Ο.Η.Ε., σηματοδοτεί την αφετηρία μιας σειράς πολιτικών, νομοθετικών και κοινωνικών δράσεων, στοχεύοντας στην προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού ως ισότιμου πολίτη.

Η Σύμβαση επισημαίνει ότι οτιδήποτε αναστέλλει την ομαλή σωματική, νοητική, συναισθηματική ανάπτυξη και κοινωνική προσαρμογή του παιδιού ή του εφήβου, σαφώς, παραβιάζει τα δικαιώματά του.

Το δεύτερο κίνημα έχει ως αφετηρία την ιατρική επιστήμη. Η αγωγή και προαγωγή της υγείας στοχεύουν στην ενημέρωση και κινητοποίηση των πολιτών για την ανάληψη ατομικής και συλλογικής ευθύνης σχετικά με σύγχρονα θέματα και προβλήματα.

Η καλλιέργεια αισθημάτων αυτοεκτίμησης, ασφάλειας και αλληλεγγύης ενδυναμώνει παιδιά και εφήβους, έτσι ώστε να αναλάβουν την ευθύνη της υγείας και των δικαιωμάτων τους.

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και οι προσπάθειες προαγωγής της υγείας σε επίπεδο ατόμου και κοινωνίας, θέτουν σε νέες βάσεις την προστασία παιδιού και εφήβου στα πλαίσια οικογένειας, σχολείου και κοινωνίας.

Το παιδί και ο έφηβος θεωρούνται πλέον ως *υποκείμενα δικαιωμάτων* και όχι ως αντικείμενα προστασίας. Το δικαίωμα προστασίας παιδιών και εφήβων από κάθε μορφή εκμετάλλευσης, καθώς, και το δικαίωμα ευτυχισμένης διαβίωσης και δημιουργικής ανάπτυξης, πρέπει να είναι ο στόχος κάθε ευνομούμενης κοινωνίας για την καλύτερη δυνατή ευεξία των μελών της.

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του Ο.Η.Ε. ψηφίστηκε και επικυρώθηκε από την Ελληνική Βουλή αποτελώντας πλέον νόμο του κράτους (Νόμος 2101/2.12.92). Κάτι τέτοιο συνεπάγεται την πιστή εφαρμογή όλων των επιμέρους άρθρων της Σύμβασης στην καθημερινή πρακτική από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και επαγγελματίες, έτσι ώστε να εξασφαλισθούν, κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο, τα δικαιώματα αυτά.

Τα εμπλεκόμενα μέρη είναι τρία: το *παιδί* ή ο *έφηβος*, οι *γονείς* ή οι *κηδεμόνες* του και το *κράτος*. Ο πίνακας που ακολουθεί καταδεικνύει τη δυναμική σχέση αλληλεπίδρασης που καθορίζει τη λειτουργία και τους ρόλους των τριών «πρωταγωνιστών», προς όφελος των δικαιωμάτων του ανηλίκου:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Δικαιώματα παιδιού και εφήβου: τρία επίπεδα.

I. Γονείς-Παιδί/Έφηβος : Κύρια ευθύνη.

II. Γονείς-Κράτος : Το κράτος σέβεται την κύρια ευθύνη και στηρίζει τους γονείς μέσω των γενικών μέτρων κοινωνικής πολιτικής.

III. Παιδί/Έφηβος-Κράτος : Το κράτος οφείλει να προστατεύει το Παιδί/έφηβο και τα δικαιώματά του, όταν οι γονείς αδυνατούν ή τα παραβιάζουν.

Τρεις είναι, επίσης, οι κύριοι άξονες των επιμέρους θεματικών της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του παιδιού:

ΠΑΡΟΧΕΣ σε παιδιά/εφήβους,

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ παιδιών/εφήβων,

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ παιδιών/εφήβων.⁽³⁾

Ακολουθεί μια κατηγοριοποίηση των επιμέρους άρθρων της Σύμβασης, ανάλογα με το περιεχόμενό τους και το δικαίωμα που περιγράφουν:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Συνοπτική θεματική παρουσίαση των άρθρων της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

1. *Ταυτότητα, παιδική ηλικία, ελευθερία έκφρασης.*

- Άρθρο 1 : Ορισμός του παιδιού
- Άρθρο 7 : Όνομα και εθνικότητα
- Άρθρο 8 : Κατοχύρωση της ταυτότητας
- Άρθρο 12: Δικαίωμα να εκφράζει τη γνώμη του.
- Άρθρο 13: Ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης.
- Άρθρο 14: Ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας.
- Άρθρο 15: Ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι.

2. *Το δικαίωμα του παιδιού/εφήβου για τροφή, υγεία, ασφάλεια.*

- Άρθρο 6 : Το δικαίωμα για ζωή
- Άρθρο 24: Υγεία και ιατρικές υπηρεσίες
- Άρθρο 26: Κοινωνική ασφάλεια
- Άρθρο 27: Βιοτικό επίπεδο

3. *Εκπαίδευση, πληροφόρηση, καλλιτεχνική έκφραση, παιχνίδι.*

- Άρθρο 17: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
- Άρθρο 28: Εκπαίδευση
- Άρθρο 29: Στόχοι της εκπαίδευσης
- Άρθρο 30: Πολιτιστικά, θρησκευτικά, γλωσσικά δικαιώματα
- Άρθρο 31: Ανάπαυση, ψυχαγωγία και διασκέδαση
- Άρθρο 42: να καταστεί γνωστή στο γενικό πληθυσμό η Σύμβαση

4. *Οικογένεια, υιοθεσία, κοινωνικές υπηρεσίες.*

- Άρθρο 5 : Γονεϊκή καθοδήγηση
- Άρθρο 9 : Γονεϊκή φροντίδα και το δικαίωμα να μην αποχωρίζονται το παιδί/έφηβο οι γονείς του
- Άρθρο 10: Επανένωση οικογένειας
- Άρθρο 11: Παράνομη μεταφορά και μη επιστροφή παιδιού/εφήβου
- Άρθρο 18: Ανατροφή του παιδιού/εφήβου και εξασφάλιση της ανάπτυξής του
- Άρθρο 19: Προστασία του παιδιού/εφήβου από την κακομεταχείριση
- Άρθρο 20: Στέρηση του οικείου/οικογενειακού περιβάλλοντος

- Άρθρο 21: Υιοθεσία
- Άρθρο 22: Παιδιά-πρόσφυγες
- Άρθρο 25: Περιοδική επιθεώρηση της οικογενειακής τοποθέτησης (για υποκατάστατα οικογενειών)
- Άρθρο 27: Βιοτικό επίπεδο
- Άρθρο 35: Πώληση, εμπόριο, απαγωγή παιδιού

5. Το δικαίωμα στην ανισότητα.

- Άρθρο 2 : Μη-διάκριση
- Άρθρο 14: Ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας
- Άρθρο 17: Πρόσβαση σε κατάλληλη πληροφόρηση
- Άρθρο 23: Παιδιά με ειδικές ανάγκες
- Άρθρο 30: Θρησκευτικά, πολιτιστικά και γλωσσικά δικαιώματα

6. Βία και εκμετάλλευση.

- Άρθρο 19: Προστασία από την κακοποίηση
- Άρθρο 32: Παιδική εργασία
- Άρθρο 33: Χρήση ναρκωτικών
- Άρθρο 34: Σεξουαλική εκμετάλλευση ανηλίκου
- Άρθρο 35: Πώληση, εμπόριο, απαγωγή παιδιού
- Άρθρο 36: Άλλες μορφές εκμετάλλευσης
- Άρθρο 39: Επανένταξη και επαναπροσαρμογή

7. Παιδιά του πολέμου και πρόσφυγες.

- Άρθρο 22: Παιδιά - πρόσφυγες
- Άρθρο 37: Βασανισμός και θανατική ποινή ανηλίκου
- Άρθρο 38: Ένοπλες συρράξεις
- Άρθρο 39: Επαναπροσαρμογή

8. Τα παιδιά και ο νόμος.

- Άρθρο 37: Απονομή δικαιοσύνης και ποινικές διαδικασίες
- Άρθρο 40: Μεταχείριση ανηλίκου σε θέματα ποινικού νόμου
- Άρθρο 42: Να καταστεί γνωστή στο γενικό πληθυσμό η Σύμβαση.⁽⁷⁾

Στρατηγικές για την εφαρμογή της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Παρά την επικύρωση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού από το σύνολο σχεδόν των κρατών μελών του Ο.Η.Ε., οι αρμόδιοι κρατικοί φορείς δεν κινούνται προς την ενσωμάτωσή της, στο περιεχόμενο της κοινωνικής πολιτικής, με αναμενόμενους ρυθμούς.

Οι μη-κυβερνητικοί φορείς, αντίθετα, έχουν δραστηριοποιηθεί σε αυτό τον τομέα, εκφράζοντας πιθανότατα τον ιδιωτικό χαρακτήρα της θέσης της παιδικής ηλικίας στις σύγχρονες κοινωνίες.

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του Ο.Η.Ε. έχει *οικουμενικό* χαρακτήρα, ο οποίος της επι-

τρέπει και υπαγορεύει να κινείται εκτός ιστορικών ορίων, να είναι *α-ταξική* στη βάση της, αλλά και να αφορά και τα δύο φύλα. Η εφαρμογή της, λοιπόν, μπορεί να πραγματοποιείται μέσα από συγκεκριμένες κοινωνικές επιλογές και περιορισμούς.⁽⁵⁾

Για να συντονισθούν οι δράσεις για την προαγωγή της Σύμβασης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, απαιτείται συνειδητοποίηση των αδυναμιών της Ε.Ε. και των κρατών της να προάγουν τη θέση του παιδιού-πολίτη, αλλά και των στρατηγικών που θα διευκολύνουν την πραγμάτωση της ισότιμης συμμετοχής του παιδιού στις παροχές, την προστασία και τη συμμετοχή.

Οι αδυναμίες της Ε.Ε., και συνακόλουθα των κρατών-μελών της όσον αφορά στην αντιμετώπιση της θέσης του παιδιού στη σύγχρονη κοινωνία, συνοψίζονται στα παρακάτω:

1. Αδυναμία να καταστούν *ορατά* τα συμφέροντα του παιδιού-πολίτη.
2. Έλλειψη *συντονισμένης πολιτικής* για το συμφέρον του παιδιού-πολίτη.
3. Ο κατεξοχήν οικονομικός χαρακτήρας της Ε.Ε. θέτει σε δεύτερη μοίρα τα κοινωνικά συμφέροντα και δικαιώματα του παιδιού-πολίτη.
4. Ύπαρξη περιορισμένης νομικής βάσης στις Ευρωπαϊκές Συνθήκες.
5. Περιορισμένη δραστηριοποίηση της Ε.Ε. σε ό,τι αφορά στα συμφέροντα του παιδιού-πολίτη.
6. Έλλειψη πληροφόρησης και *στατιστικών στοιχείων* για την κατάσταση της παιδικής ηλικίας σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.
7. Περιορισμένες ευκαιρίες συμμετοχής του παιδιού-πολίτη στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι, παρά το διάλογο μεταξύ ευρωπαϊκών φορέων και μη-κυβερνητικών οργανώσεων.⁽⁶⁾

Υπάρχουν, όμως, ένα σύνολο προτάσεων που θα μπορούσαν να ενδυναμώσουν τη θέση του παιδιού ως ισότιμου Ευρωπαίου πολίτη, αλλά και της παιδικής ηλικίας ως ξεχωριστής κοινωνικής ομάδας, με εφαρμογή της Σύμβασης και ενσωμάτωσή της στο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. Αυτές είναι:

1. Προσδιορισμός και εκμετάλλευση των «*αναδυομένων*» νομικών βάσεων της Ε.Ε. σε ό,τι αφορά στο παιδί και την παιδική ηλικία. Η Συνθήκη του Αμστερνταμ θέτει νέες νομικές βάσεις, οι οποίες σχετίζονται με την καταπολέμηση του *κοινωνικού αποκλεισμού* (άρθρο 137), τη *μη-διάκριση με βάση το φύλο ή την ηλικία* (άρθρο 13), και τα *αδικήματα εναντίον ανηλίκων* (άρθρο Κ.1). Οι νομικές αυτές βάσεις θα στηρίξουν μια ευρωπαϊκή πολιτική με παιδοκεντρική δράση προς το συμφέρον των ανηλίκων.
2. Δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Προγράμματος Δράσης για την Παιδική Ηλικία ως ξεχωριστή κοινωνική ομάδα, με έμφαση στην ύπαρξη μιας Ευρώπης ανοικτών συνόρων, η οποία σέβεται τις ιδιαιτερότητες και τα δικαιώματα όλων των πολιτών της.
3. Ύπαρξη μιας ξεκάθαρης νομικής βάσης στις Ευρωπαϊκές Συνθήκες που να αφορά στην παιδική ηλικία.
4. Ενσωμάτωση των αρχών της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. και αποδοχή τους από το νομικό πλαίσιο της Ε.Ε.

5. Αποτελεσματικός συντονισμός μιας ευρωπαϊκής πολιτικής για τα παιδιά που να δημιουργεί κατάλληλες δομές, αλλά και να ενδυναμώνει συνεργασίες μεταξύ των μη κυβερνητικών οργανισμών για την παιδική ηλικία και των επίσημων ευρωπαϊκών θεσμών και οργάνων.
6. Απόδοση στα παιδιά του δικαιώματος του ισότιμου πολίτη με δυνατότητα συμμετοχής στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Η συμμετοχή των παιδιών-πολιτών ενθαρρύνεται μέσα από πρωτοβουλίες που τους επιτρέπουν να εκφράζουν τη γνώμη τους για θέματα που τα αφορούν.
7. Συνεχής και οργανωμένη πληροφόρηση και εποπτεία σε ό,τι αφορά στην κατάσταση της παιδικής ηλικίας.

Κάτι τέτοιο επιτυγχάνεται με τη συστηματική συλλογή δεδομένων, τη λειτουργία ενός ανεξάρτητου ευρωπαϊκού εποπτικού οργάνου, την αξιολόγηση των συνεπειών όλων των οικονομικών, πολιτικών και νομοθετικών αποφάσεων στην παιδική ηλικία, αλλά και την αύξηση των κονδυλίων της Ε.Ε. για την κοινωνική αυτή ομάδα.⁽⁶⁾

Η κινητοποίηση θεσμών, οργάνων και φορέων ιδιωτικών και μη, η νομοθετική ενδυνάμωση αλλά και η πολιτική στήριξη των προσπάθειών για την πραγμάτωση της Σύμβασης, θα οδηγήσει στη σταδιακή απόκτηση πολιτικού λόγου και ουσιαστικής παρουσίας της παιδικής ηλικίας στις σύγχρονες κοινωνίες.

Συμπερασματικά Σχόλια

- Η παιδική ηλικία, ως ξεχωριστή κοινωνική ομάδα, αποτελεί βασικό δομικό στοιχείο κάθε κοινωνίας και, ως τέτοιο πρέπει να αξιολογείται και να αντιμετωπίζεται.
- Η *ανηλικιότητα* αποτελούσε μέχρι πρόσφατα σημαντικό παράγοντα διαιώνισης κοινωνικών ανισοτήτων, άνισης κατανομής της δύναμης και των οικονομικών πόρων, καθώς και αποκλεισμού από την άσκηση βασικών δικαιωμάτων.
- Η παιδική ηλικία, ως ξεχωριστή κοινωνική ομάδα, στερείται ακόμα και σήμερα επίσημου λόγου, ενώ ο προσδιορισμός και η αποδοχή των αναγκών των μελών της εξαρτάται από τους ενήλικους σε συνάρτηση με το οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον.
- Η παιδική ηλικία θα αποκτήσει *κοινωνική ορατότητα*, όταν αναγνωρισθούν οι ιδιαιτερότητες και ανάγκες των μελών της στις πραγματικές συνθήκες διαβίωσης και ανάπτυξής τους.
- Η κοινωνική πολιτική για την παιδική ηλικία οφείλει να στοχεύει στην ευημερία και αναβάθμιση των μελών της ομάδας αυτής, με την εναρμόνιση του κοινωνικού σχεδιασμού με τις αρχές και τη φιλοσοφία της Σύμβασης του Ο.Η.Ε. (1989).
- Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού επισημαίνει ότι το παιδί και ο νέος πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ισότιμοι και αυτόνομοι πολίτες της κοινωνίας, οι οποίοι οφείλουν να συμμετέχουν σε αποφάσεις που τους αφορούν, αλλά και να αναλαμβάνουν ευθύνες ανάλογες της ψυχοσωματικής ωριμότητάς τους.
- Η ανάγκη προστασίας της παιδικής ηλικίας από τους ενήλικες δεν αντιδιαστέλλεται με το δικαίωμα αυτο-

νομίας και συμμετοχής των μελών της. Συνυπάρχει, διαμορφώνοντας μια νέα κοινωνική αντίληψη για την παιδική ηλικία με στόχο τη συγκρότηση νέων μορφών κοινωνικής πολιτικής.

- Οι αλλαγές που απαιτούνται για την πλήρη αναγνώριση και άσκηση των δικαιωμάτων παιδιών και νέων, προϋποθέτουν αλλαγή της υπάρχουσας ιδεολογίας και αντιμετώπισης της παιδικής ηλικίας από το κράτος, τους επαγγελματίες και το γενικό πληθυσμό.
- Η πολιτεία πρέπει να στηρίζει την προσπάθεια προαγωγής των δικαιωμάτων των ανηλίκων μέσα από νομοθετικές, πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές. Οι πολιτικές και οι κοινωνικές αλλαγές προϋποθέτουν *εκπαίδευση, ενημέρωση & εγρήγορση* σε όλα τα επίπεδα, ξεκινώντας από τους επαγγελματίες στο χώρο της πρόνοιας, οι οποίοι ασχολούνται φιλότιμα και σε καθημερινή βάση με παιδί, έφηβο και οικογένεια.

Οι επαγγελματίες, οι οποίοι ασχολούνται έμμεσα ή άμεσα με ανηλίκους και οικογένεια θα πρέπει:

- να έχουν αντίγραφο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο χώρο εργασίας τους και, φυσικά, να γνωρίζουν το περιεχόμενό της.
- να μάθουν να «φωτίζουν» την προσέγγιση, μελέτη και αξιολόγηση της κάθε περίπτωσης μέσα από τη διάσταση *δικαιώματα* και, να την καταγράφουν στα αρχεία τους.
- στις εκθέσεις που απευθύνουν σε άλλες συνεργαζόμενες υπηρεσίες να αναφέρονται, τόσο στις παραβάσεις των νόμων αστικού και ποινικού δικαίου, όσο και στα σχετικά άρθρα της Σύμβασης που παραβιάζονται.
- να εξηγούν στους γονείς, το παιδί ή τον έφηβο, με τρόπο που να αρμόζει στον καθένα, το θέμα των δικαιωμάτων.
- να φροντίζουν ώστε οι ίδιοι ως μέλη του συστήματος, να μην παραβιάζουν ή αναστέλλουν τα δικαιώματα του συγκεκριμένου παιδιού ή εφήβου.
- να κινητοποιηθούν οι ίδιοι, κινητοποιώντας και τους γύρω τους, με στόχο την προαγωγή των δικαιωμάτων των ανηλίκων στον επιστημονικό, επαγγελματικό, συνδικαλιστικό και κοινωνικό τους χώρο.⁽³⁾

Η προαγωγή και προάσπιση των βασικών δικαιωμάτων των παιδιών και των νέων αποτελεί βασικό παράγοντα κοινωνικής ευημερίας σε μια Ευρώπη ανοικτών συνόρων και σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, όπου οι αλληλεπιδράσεις συνθηκών και πρακτικών επηρεάζουν το σύνολο του γενικού πληθυσμού.

Βιβλιογραφία

1. Abercombie N., Hill St. and Turner B.S., "The Penguin: Dictionary of Sociology", New Edition, Penguin Books, London 1994.
2. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ε., «Προβλέψεις για τη θέση του παιδιού και της οικογένειας στην Ευρώπη» ομιλία στην Ημερίδα της ΕΣΗΕΑ «Η Ευρώπη και η προστασία των παιδιών στην κοινωνία της πληροφό-

- ρησης», Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ομάδα «Ένωση για την Ευρώπη», Αθήνα 1998.
3. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ε. (επιμ.), «Οδηγός για την Αναγνώριση και Αντιμετώπιση της Κακοποίησης και Παραμέλησης του Παιδιού», Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, Αθήνα 1998.
 4. Αριές, Φιλίπ, «Αιώνες Παιδικής Ηλικίας», Εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα 1990.
 5. Qvortrup J., «Η σημασία της παιδικής ηλικίας στην κοινωνία», στο: Παιδική Προστασία. Τάσεις και Προοπτικές, ΕΟΠ, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1994.
 6. Ruxton, Sandy (ed.), «A Children's POLICY for the 21st century Europe: FIRST STEPS», EURONET-European Children's Network with the support of the European Commission DG V, Brussels 1/1999.
 7. Τα δικαιώματα των παιδιών του κόσμου: ένα εγχειρίδιο εκπαίδευσης για την ανάπτυξη, UNICEF, Αθήνα 1993.